



HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

G'aybullayeva Shohista Yusuf qizi

*Samarqand viloyati Pastdarg'om tumani
20-maktab o'qituvchisi*

O'QUVCHILARDA MUSIQIY TA'LIMNING MUHIM IJOBIY JIHATLARI VA BILIMLARNI O'ZLASHTIRISHDAGI O'RNI

Annotatsiya: Forobiy musiqa ilmini keltirib chiqargan asarlar hususida yozar ekan, musiqaning axloqiy-tarbiyaviy jihatlari diqqatni jalb etadi. Zero musiqa ta'limi barkamol avlodning ma'naviy, badiiy, axloqiy sifatlarini shakllantirishga, ular ongida milliy g'urur va vatanparvarlik tushunchalarini tarkib toptirishga ularni axloqiy-estetik ruhda tarbiyalashga xizmat qiladi. Musiqa ta'limi yosh avlodning milliy ma'naviy va axloqiy tarbiyasiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqola shu borada ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: *musiqa ilmi; tarbiyas; rivojlanish konsepsiyasi; estetik did; barkamol avlod.*

Musiqiy ta'lim, bolaning shaxsiyatini shakllantirish vazifalari bola shaxsini har tomonlama va barkamol tarbiyalashning umumiy maqsadiga bo'ysunadi va musiqa san'atining o'ziga xosligi va maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda quriladi:

1. Musiqaga muhabbatni tarbiyalash. Bu muammo bolaning eshitilgan musiqiy asarning mazmunini yanada keskin his qilish va tushunishga yordam beradigan retseptivlikni, musiqa qulog'ini rivojlantirish orqali hal qilinadi.

2. Bolalarning musiqiy tajribalarini umumlashtirish, ularni turli musiqiy asarlar bilan tanishtirish.

3. Bolalarni musiqiy tushunchalar elementlari bilan tanishtirish, musiqiy faoliyatning barcha turlarida eng oddiy amaliy ko'nikmalarni, musiqiy asarlarni ijro etishning samimiyligini o'rgatish.



4. Hissiy sezgirlikni rivojlantiring. Sensor qobiliyatlar, ritm hissi, qo‘shiq ovozi va harakatlarning ifodaliligini shakllantiradi.

5. Qabul qilingan musiqa haqidagi taassurotlar va g‘oyalar asosida musiqiy didning paydo bo‘lishi va dastlabki namoyon bo‘lishini targ‘ib qilish, birinchi navbatda vizual, keyin esa musiqiy asarga baholovchi munosabatni shakllantirish.

6. Bolalar uchun mavjud bo‘lgan musiqiy faoliyatning barcha turlarida ijodiy faollikni rivojlantirish: o‘yinlarda va dumaloq raqslarda xarakterli tasvirlarni uzatish, o‘rganilgan raqs harakatlaridan foydalanish, kichik qo‘shiqlar, qo‘shiqlar, tashabbuskorlik va o‘rganilgan materialni kundalik hayotda qo‘llash istagi, musiqa chalish, qo‘shiq aytish va raqsga tushish.

Bugungi kunda ma‘naviy barkamol avlodni tarbiyalab voyaga yetkazish biz uchun umummilliy, umumdavlat miqyosidagi kechiktirib bo‘lmaydigan vazifa hisoblanadi. Bu ezgu maqsad yo‘lida amalga oshirilayotgan ishlarimizni izchillik va qat‘iyatlik bilan davom ettirish bugungi siyosatimizning diqqat markazida turibdi. O‘quvchilarni axloqiy-estetik tarbiyalash bugungi kunning eng muhim va dolzarb vazifalaridan biridir. Ushbu vazifani hal qilishning asosiy omili ko‘p qirrali tarbiya tuzimidir. Mazkur tizimda yosh avlodni musiqa ta‘limi orqali axloqiy-estetik ruhda tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqa ta‘limi yosh avlodning milliy ma‘naviy va axloqiy tarbiyasiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Zero musiqa ta‘limi barkamol avlodning ma‘naviy, badiiy, axloqiy sifatlarini shakllantirishga, ular ongida milliy g‘urur va vatanparvarlik tushunchalarini tarkib toptirishga ularni axloqiy-estetik ruhda tarbiyalashga xizmat qiladi. Forobiy musiqa ilmini keltirib chiqargan asarlar hususida yozar ekan, musiqaning axloqiy-tarbiyaviy jihatlariga diqqatni jalb etadi. “Bu ilm shu ma‘noda foydaliki, - deb yozadi u “Ixsu al-ulum” asarida– u o‘z muvozanatini yo‘qotgan (odamlar) xulqini tartibga keltiradi, mukammallikka yetmagan xulqni mukammal qiladi va muvozanatini saqlab turadi. Bu ilm tananing salomatligi uchun ham foydalidir, chunki tana kasal bo‘lsa ruh ham so‘ladi, tana t‘siqqa uchrasa, ruh ham to‘siqqa uchraydi. Shuning uchun ovozlarning ta‘siri bilan ruhni sog‘aytirish yodamida tana sog‘aytiriladi, ruh esa o‘z kuchlarining tartibga solinishi va substansiyasiga moslashtirilishi orqali sog‘ayadi. Musiqa darslari va mashg‘ulotlari o‘quvchilarning musiqiy estetikasini oshiradi. O‘quvchilarning umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida o‘tkazgan davri davomida sinf, maktab jamoasi, oila, mahallada o‘z o‘rnini topa olishida musiqa ta‘limi alohida o‘rin tutadi. Aniq mazmun asosida o‘tkaziladigan musiqa darslari, sinfdan tashqari mashg‘ulotlar va umumiy tarzdagi musiqiy muhit o‘quvchilarning ma‘naviyatini shakllantirish uchun ham muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Musiqa ta‘limi jarayonida ma‘naviy fazilatning tarkibiy qismlari o‘quvchi ongiga o‘zaro birlik va aloqadorlikka singdiriladi. Sinfdan va maktabdan tashqari mashg‘ulotlari orqali ma‘naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish, bunda ularning yosh xususiyatlari, individualligini hisobga olish, musiqani idrok qilish, uni tahlil qilish va sintez qila olishga o‘rgatish pedagogik-psixologik shart-sharoitlarning mavjudligiga bevosita bog‘liqdir. Shuning uchun ham musiqa ta‘limi mazmunida sinfdan va maktabdan tashqari musiqa mashg‘ulotiga keng o‘rin ajratish ularni o‘quvchilar ongiga singdirishning pedagogik asoslarini ishlab chiqish o‘z yechimini kutayotgan dolzarb muammodir. Musiqiy-estetik



tarbiya xalqqa yaxshilik keltiradi, kishilar mushkulini oson qiladi, olamni esa balokulfatlardan saqlaydi. Mavjudod ichra komil insondan ko'ra ulug'roq va donoroq narsa yo'q. Ayrim olimlar komil inson deganda real insonga xos belgilarni nazarda tutishni maslahat beradilar. Masalan: Nasafiy o'zining «komil inson» asarida uni ruh tushunchasi bilan aloqada olib tekshiradi. Inson martabalarini sifatida qaraladi. Shu ma'noda komil inson insonlarga xos bo'lgan fazilatni ham ifodalashi mumkin. U insonlarning eng mukammal, eng aqlli va eng donosi, ayni paytda olloh bilan odamlar orasidagi vositachi ollohning xalifasi. U azaldan martabasi aniq bo'gan ruh emas, balki axloqiy ma'naviy poklanish jarayonida kamolga erishgandir.

Bola shaxsini estetik-axloqiy shakllantirish va shakllantirishda musiqiy tarbiya muhim ahamiyatga ega. Musiqa orqali bolalar madaniy hayotga qo'shiladilar, muhim ijtimoiy voqealar bilan tanishadilar. Musiqani idrok etish jarayonida bolalarning bilimiga qiziqishi, estetik didi rivojlanadi, dunyoqarashi kengayadi. Musiqa asboblari chalgan bolalar odatda boshqalarga qaraganda ko'proq savodli bo'ladi. Musiqa xayoliy fikrlashni ham, fazoviy tasvirni ham, kundalik mashaqqatli mehnat odatini ham beradi. To'rt yoshdan boshlab bolalar bilan shug'ullanishni boshlashga arziydi. Muntazam musiqa darslari xotirani yaxshilaydi va bolalarning aqliy rivojlanishini rag'batlantiradi, deydi kanadalik olimlar. Ular musiqa darslari va diqqatni jamlash qobiliyati o'rtasidagi bog'liqlik mavjudligining birinchi dalillarini olishga muvaffaq bo'lishdi. Biroq, bolalarni cholg'u asboblari chalishni o'rgatishning dastlabki bosqichi olib keladigan barcha noqulayliklarga qaramay, ota-onalarning oldingi avlodlari o'z farzandlariga musiqiy ta'lim berishga harakat qilishdi. Musiqa darslari nafaqat bolalarning tinimsiz mehnati va irodali sa'y-harakatlarini, balki ota-onalarning cheksiz sabr-toqatini ham talab qilganligi sababli, ulardan bir nechtasi professional bo'lishdi, lekin baribir hammaga yoki deyarli hammaga o'rgatishdi va buni zarur deb bilishdi.

Biz yurtimizda yangi avlod, yangi tafakkur sohiblarini tarbiyalashdek mas'uliyatli vazifani ado etishda birinchi galda ana shu mashaqqatli kasb egalariga suyanamiz va tayanamiz, ertaga o'rnimizga keladigan yoshlarning ma'naviy dunyosini shakllantirishda ularning xizmati naqadar beqiyos ekanini o'zimizga yaxshi tasavvur qilamiz. Barchamizga ayonki kuy qo'shiqqa, san'atga muhabbat musiqa madaniyati xalqimizda bolalikdan boshlab oila sharotida shakllanadi. Uyda dutor, doira yoki boshqa cholg'u asbobi bo'lmagan musiqaning hayot baxsh ta'sirini o'z hayitida sezmasdan yashaydigan odamni bizning yurtimizda topish qiyin, desak mubolag'a bo'lmaydi. Eng muhimi bugungi kunda musiqa san'ati navqiron avlodlarimizning yuksak ma'naviyat ruhida kalom topishida boshqa san'at turlariga qaraganda ko'proq va kuchliroq ta'sir ko'rsatmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mahalliy o'qituvchilarning asarlari (Yu.K. Babanskiy, V.I. Zagvyazinskiy, A.S. Makarenko, B.M. Nemenskiy, I.P.Podlasy, K.D.Ushinskiy va boshqalar);
2. Shaxsning musiqiy-estetik rivojlanishi nazariyasi (E.B.Abdullin, O.A.Apraksina, L.G.Archajnikova, N.A.Vetlugina, G.M.Tsipin, V.N.Shatskaya);
3. Umumiy Psixologiya (E.G'oziyev- T.:Sharq, 2010);
4. Ijod va kreativlik psixologiyasi (Monografiya) (M.Salaxudinova, R.Musinova-Samarqand-2018); UDK-159.9, BBK-88.4,C25;
5. "O'zbekistonda ilm-fan va ta'lim" mavzudidagi ilmiy konferensiya (2020 y 24 aprel No2) <http://oac.dsmi-qf.uz>.